

Hoa Ban Tây Bắc

--- Nguyễn Thăng Hoa ---

Mỗi vùng trên đất nước ta có một sắc hoa ấn tượng, đặc trưng: Hoa mai vàng miền nam, hoa đào đỏ thắm miền bắc, "Mơ nở trắng vùng" Việt Bắc, hoa Pơ lang đỏ Tây Nguyên... và rất riêng Tây Bắc, ấy là hoa ban nở trắng mỗi độ xuân về.

Nói đến hoa ban, người Tây Bắc bao giờ cũng nhớ đến một huyền thoại đẹp về nguồn gốc loài hoa. Chuyện kể rằng: Ngày xưa, ở một bản làng nọ, có một đôi trai gái yêu nhau. Nàng - con nhà Phìa tạo giàu có, còn chàng mồ côi nghèo khó. Cha mẹ nàng tìm mọi cách ngăn cản, nhưng tình yêu của họ vẫn cứ nồng nàn.

Bỗng một ngày kia, quân giặc kéo tới xâm lăng bờ cõi, tất cả trai bản phải ra đi giữ nước. Trong đoàn quân ấy, chàng trai đã mang theo lời hẹn ước thủy chung. Nhưng rồi ở nhà, cha mẹ nàng đã ép gả nàng cho một nhà Phìa tạo giàu có ở trong vùng. Đành trái lời cha mẹ, một hôm nàng quyết chí ra đi tìm chàng. Nàng đi mãi, đi mãi đến nơi chiến trận đang xảy ra. Đau buồn thay, chàng đã hy sinh cùng nhiều người khác. Đoàn quân tiếp tục chiến đấu đuổi giặc. Nàng đã chôn cất các nghĩa sĩ và gục xuống mộ chàng mà than khóc, kể lể về tình yêu của mình với chàng. Khóc mãi, ngày này qua ngày khác, cho đến khi kiệt sức, thể xác nàng đã hòa tan vào lòng đất cùng chàng.

Chẳng bao lâu trên ngôi mộ ấy mọc lên một loài cây lạ. Khi đoàn quân chiến thắng trở về, cây trên mộ chàng đã đơm hoa. Những bông hoa năm cánh trắng mỏng dịu dàng ở giữa điểm sắc tím, hương thơm thoang thoang. Lá cây thật đặc biệt mang hình hai trái tim ghép lại. Chàng trai và cô gái cùng tình yêu của họ đã hóa thành loài hoa này. Hương sắc của loài hoa là tình yêu trong trắng, thủy chung và trái tim của họ đã hóa thân thành chiếc lá xanh. Kỳ lạ hơn, khi ngắt những cánh hoa và lá non đưa lên miệng ai cũng thấy vị ngọt chát và đặt tên là hoa ban - loài hoa ngọt ngào (ban trong tiếng Thái xứ Tây Bắc có nghĩa là ngọt).

Cây ban thân gỗ, mọc hoang dại thành rừng. Hoa nở vào đầu mùa xuân, trở thành tín hiệu thời gian của vùng núi Tây Bắc ngàn đời nay. Người yêu nhau, lấy mùa hoa làm hẹn ước. Người làm nương, lấy mùa hoa để chọn thời điểm cuộc nương, tra hạt. Hoa nở suốt mùa xuân là mùa dọn nương. Hoa

tàn vào đầu mùa hạ khi những cơn mưa đầu mùa đã đến, đất có độ ẩm là thời điểm tra hạt.

Hiếm có loài hoa rừng nào có giá trị vật chất phổ biến như hoa ban Tây Bắc. Lá non và hoa có vị ngọt chát nên người ta dùng như một món ăn rau quả tươi - dùng để ăn sống, nấu canh...

Đã một thời, người ta bán lá, hoa ban ở chợ như những loại rau khác, và mùa xuân ẩm áp, hoa ban nở trắng rừng cũng là lúc bầy ong rừng ủa bay đi hút mật. Hoa ban nở nhiều, báo hiệu mùa mật ngọt.

Hiện nay, hoa ban đã lùi vào những cánh rừng xa. Giá như một ngày nào đó, giữa lòng thị xã, thị trấn vùng Tây Bắc có những công viên xanh, nở trắng hoa ban mỗi độ xuân về, để lưu giữ lại sắc thắm hồn Tây Bắc thì đáng quý biết bao.